

Sławomir Kania,

student,

Wydziału Pedagogicznego WSZiA w Opolu,

pracuje jako Animator

w OWES przy WSZiA w Opolu

«MOJA POCIECHA MNIE BIJE» –

PROBLEM PRZEMOCY NASTOLATKÓW WOBEC RODZICÓW

Autor porusza zagadnienie przemocy w środowisku domowym. Poruszana zostaje kwestia zachowań w szczególności przemocy fizycznej i psychicznej stosowanej przez nastolatków wobec rodziców. Wykorzystując wpisy na forach internetowych w których rodzice poszukując pomocy opisują sytuacje, podjęto próbę wyjaśnienia tego fenomenu.

Sławomir Kania

“MY CHILD BEATS ME” –

THE PROBLEM OF TEENAGERS' VIOLENCE AGAINST PARENTS

The author discusses the issue of domestic violence. This is a matter of behaviour, in particular it concerns the physical and psychological violence used by teenagers towards parents. It aims to use the summary of entries on the online forums in which parents seeking help.

Sławomir Kania

«МОЯ ДИТИНА МЕНЕ Б'Є» –

ПРОБЛЕМА НАСИЛЬСТВА ПІДЛІТКІВ ЩОДО БАТЬКІВ

Автор обговорює проблему домашнього насильства. Піднімається питання поведінки, зокрема фізичного та психологічного насильства підлітків по відношенню до своїх батьків. Використано записи із Інтернет-форумів, куди батьки звертаються за допомогою.

Postawy ryzykowne wśród młodzieży wydają się być bardzo dobrze znane i opisane przez badaczy o czym świadczy ilość wydawanych książek traktujących o tej problematyce. Powszechny rozgłos problemu agresji spowodowała wdrażenie wielu kampanii z których najbardziej znaną jest «Stop przemocy» czy «Szkoła bez przemocy». Działania takie prowadzone w porozumieniu z najwyższym szczeblem oświaty uruchomiły wszystkie możliwe środki w tym najważniejsze krajowe media, co umożliwiło uwrażliwienie społeczeństwa na przejaw agresji w każdej formie [1]. Problem samej agresji czy przemocy poruszany został głównie z perspektywy dzieci i młodzieży jako ofiar. Poruszany przez autora kontekst, wydaje się być tematem tabu, jednak pozostawia wyraźny oddźwięk na anonimowych forach internetowych. Zjawisko przemocy ze strony potomstwa skierowanej w rodziców narosło do takich rozmiarów

Agresja w potocznym języku pojęcie to używane jest zamiennie z gniewem, wrogością oraz przemocą [2, s. 137]. Wśród wielu definicji odpowiadającym różnym orientacją naukowym agresja uogólniając rozumiana jest jako «wszelkie wypowiedzi lub zachowania zmierzające do wyrządzenia krzywdy lub zniszczenia, podejmowane z powodu wrogości lub jako obmyślany na trzeźwo środek wiodący do określonego celu» [4, s. 17]. Mówiąc o agresji w ujęciu naukowym należy rozróżnić czym różni się od potocznego rozumienia. Przemoc jest skrajną formą agresji [5, s. 19], zachowaniem mającym na celu wykorzystanie swojej przewagi nad inną jednostką [6, s. 106], natomiast gniew jest formą negatywnej emocji niekoniecznie współwystępującą z agresją. Wrogość jest cechą osobowości ukazującą się w bezpośrednim kontakcie z konkretną jednostką, poprzez negatywne nastawienie o charakterze zachowania agresywnego współwystępujące z gniewem [7, s. 137].

Szukając przyczyn zachowań agresywnych należy odwołać się do teorii psychologicznych. Pierwszym, który podjął się próby wyjaśnienia zachowań agresywnych był Sigmund Freud. Przedstawił on agresję jako objaw powstały w wyniku wewnętrznych napięć. Szczególny wpływ na kształt reakcji wynikłej z napięć mają doświadczenia z wczesnego dzieciństwa [8, s. 97-98]. Słabością teorii opartej na psychoanalizie jest brak uwzględnienia czynników zewnętrznych na zachowanie. Jednak uwagę zwrócić należy że Freud jako pierwszy podkreślił rolę doświadczenia z dzieciństwa na nasze postępowanie w późniejszych latach życia. Według Dollarda agresja jest popędem wynikłym z frustracji. Twórca teorii frustracji-agresji założył, że zachowanie człowieka zmierza zawsze ku wcześniej określonej celowi i w wyniku powstania trudności uniemożliwiających osiągnięcie zamierzonego celu powstaje sytuacja frustracji. Stan taki powoduje konflikt emocjonalny co objawiać może się agresją. Rodzaj i siła przejawianej agresji zależy od stopnia frustracji, gdzie najniższy stopień nie musi być równoznaczny z wystąpieniem zachowań agresywnych. Akty agresji mogą ulegać sublimacji na inne obiekty czy jednostki [9, s. 17–18]. Poprzez proces modelowania i warunkowania sprawczego uczenia się możemy, także nabyć zdolność do przejawiania agresji. Proces warunkowania sprawczego polega na utrwaleniu zachowania poprzez nagrodę. Występowanie zachowania nagrodzonego wzrasta wraz z częstotliwością nagrody za to zachowanie. Nagrody mogą być o charakterze np: wewnętrznym w postaci wzrostu samooceny lub też zewnętrznym w postaci pokonani rywala. Proces modelowania jest oparty na doświadczeniu innej osoby po przez obserwacje zachowań czyli modelu. Występowanie zachowania obserwowanego wzrasta wraz z realizmem modelu [10, s. 380–382].

Agresja nie jest rozumiana wyłącznie jako zachowanie negatywne i niepożądane. W literaturze przedmiotu wyróżnia się podział na agresje konstruktywną i destruktywną. Agresja konstruktywna jest to zachowanie mające na celu ochronę siebie, w kontekście jest ona gotowością do obrony przed zagrożeniem pozbawionym subiektywnej wrogości [11, s. 12]. Agresja konstruktywna równoznaczna jest z rozwojem i powiązana jest z akceptacją społeczną. Natomiast agresja destruktywna ściśle związana jest z przemocą, często jest zachowaniem o charakterze przestępczym [12, s. 21]. Zachowania agresywne możemy podzielić kolejno według sześciu kryteriów: rodzaj bodźca, kontaktu sprawca-ofiara, rodzaj działań agresywnych, aktywność, intencjonalność oraz liczbę sprawców:

- Ze względu na bodziec wyróżnić możemy agresje proaktywną niewynikającą z napięć frustracyjnych oraz reaktywną będącą ściśle powiązaną z frustracją,
- Agresja może przebiegać bezpośrednio w kontakcie z ofiarą lub też pośrednio dotycząca np. jej własności,
- Spotyka się dwa rodzaje działań : agresja fizyczna, która dotyczy użycia siły fizycznej oraz agresja werbalna zwana również słowną,
- Agresja czynna powiązana z działaniem oraz bierna z jego brakiem,
- Sprawca może działać świadomie na uzyskanie celu kosztem ofiary (agresja instrumentalna) jak również z braku świadomego działania wynikającej z trudnościami w utrzymaniu równowagi emocjonalnej (agresja afektywna),
- Agresja może być wynikiem jednej osoby (indywidualna) lub też grupy współpracujących ze sobą osób (grupowa) [13, s. 105 – 106].

Rodzice jako ofiara agresji własnych dzieci

Nie wiadoma jest dokładna skala zjawiska w Polsce, gdyż nie prowadzi się oddzielnej ewidencji aktów przemocy nastolatków na rodzicach, klasyfikując ją jako przemoc w rodzinie [14]. Inaczej sprawa się ma w państwach zachodniej Europy i USA gdzie prowadzone są dokładne statystyki. W Belgii w 2005 roku zgłosiło się 824 rodziców jako ofiar przemocy własnych dzieci, liczba obecnie przekroczyła już 1000. We Francji 3-4% ogółu rodzin to ofiary przemocy nastolatków, w Austrii zjawisko przybrało tak dużą skalę, że organizowane są już specjalne grupy wsparcia dla rodziców. W Niemczech szacuje się, że jeden nastolatek na dziecięciu był sprawcą tego rodzaju aktów przemocy natomiast w Polsce w 2008 roku do bycia ofiara przemocy własnych dzieci przyznała się co 100 rodzina [15]. Raporty badań nad przemocą w rodzinie przygotowanych przez CBOS w latach 2009 i 2005 oraz 2003 wskazują na stabilizację aktów agresji ze strony nastolatków wobec rodziców na poziomie 2% [16; 17]. Jednak badania przeprowadzone w 2007 roku przez TNS OBOP ukazują znacznie większą skalę zjawiska. Według tych badań synowie byli w 4% sprawcami przemocy psychicznej, a córki 2%, gdzie w przypadku przemocy ekonomicznej odpowiednio 2% i 1% natomiast przemoc fizyczna w 1% i 0% [18]. Różnice w badaniach mogą wynikać z niechęci do przyznania się do takiego stanu rzeczy wynikające z przekonania, że jest przyznanie się jest dowodem na błędy wychowawcze lub przyznaniem porażki wychowawczej rodziców. Statystyki policyjne pokazują, że w 2011 na ok. 72 tys. przypadków przemocy w rodzinie w 195 przypadkach sprawcami byli nieletni [19]. Policyjne statystyki jednak dotyczą przestępczość ujawnionej, a całkowita skala zjawiska nie jest znana. Przyczyną tego jest nie zgłaszanie wszystkich przypadków przemocy czego powodem jest m.in. strach przed sprawcami. Najlepszym tego dowodem jest wypowiedź jednej z internetek pobitej przez syna: «Jeżeli zgłoszę to na policję to będzie jeszcze gorzej. A nawet gdybym chciała to zrobić to potrzebuję dowodów, których nie mam» [20]. Szukając genezy zachowań nastolatków o charakterze skrajnej agresji, brak jest opracowań naukowych dotyczących przemocy nastolatków wobec rodziców. Warto jednak przyjrzeć się wypowiedzią znajdujących się na forach internetowych, rodziców-ofiar nastoletnich sprawców przemocy. Oto kilka z nich:

«Mój syn ma 18 lat. Zawsze był «normalny», ale od 3 lat jego zachowanie bardzo się pogorszyło. Traktuje mnie jakbym była jego rówieśnicą, mówiąc do mnie na «Ty». Wygląda to tak jakby walczył o to, aby zostać «przywódcą». W szkole i na podwórku zdarzają mu się bójkі. Nie chce odrabiać lekcji, dużo czasu spędza przed komputerem grając w «Tibię». Wszystkie polecenia traktuje jak wypowiedzenie wojny. Przez to zaczął mnie szantażować (np. «powiesz Ojcu, to Ci rozwalę auto», «zabierzesz mi coś to ja sprzedam Twoje rzeczy», «...powybijam Ci szyby w domu»). I co najgorsze brzydko się do mnie odnosi, często wyzywa mnie od najgorszych, jak i Jego Siostrę. Także zdarza mu się wykręcić mi ręce czy popchnąć, ostatnio miałam zbite kolano bo mnie popchnął. Mój mąż często wyjeżdża za granicę (a gdy już wróci to syn udaje aniołka, a mąż nie reaguje na to co mu mówiłam, czasem tylko krzyknie), muszę sama wychowywać syna i córkę. Chciałabym, aby w końcu dał mi żyć, ponieważ przez Niego przeżywam koszmar. Wielokrotnie mówiłam mu by się wynosił, ale on to ignoruje...» [21].

«(...) mam trzynastoletniego syna, (ma 177cm wzrostu a ja 168 cm) który coraz częściej używa przemocy fizycznej wobec mnie. Są to najczęściej 2-3 ciosy z pięści w sytuacji gdy mówię mu, że ma np. odkurzyć pokój a jemu to nie pasuje bo musi oderwać się od komputera. Muszę dodać, że jestem po rozwodzie a syn był świadkiem przemocy. Jestem załamana i nie radzę sobie z tą sytuacją. Leczę się na depresję i takie awantury wcale nie ułatwiają mi powrotu do zdrowia. Nie wiem co zrobić i gdzie szukać pomocy. Czy ja już do końca życia skazana jestem na to żeby ktoś zawsze mnie bił? Najpierw ojciec potem mąż a teraz syn [22]».

«Agresją reagował nawet na moje zapytanie, czy jest głodny a o zabronieniu korzystania z komputera nie było mowy, bo wpadał w szał. Miałam zmiążdżoną drzwiami rękę i tak samo rozbity nos. O słownictwie, jakiego używał

pod moim adresem, nie wspomnę... Ważne, aby nie okazywać strachu, nie płakać, ale też nie prowokować i nie okazywać agresji względem niego. Nie raz wzywałam policję. I co z tego, że wszyscy mówili, że jestem wyrodną matką, bo nasyłam policję na własne dziecko [23].

W przytoczonych wypowiedziach doszukać się można, wielu elementów genetycznych postaw agresywnych nastoletnich sprawców przemocy w rodzinie. W trzech wypowiedziach zrozpaczonych rodziców można znaleźć wspólny element dla genezy przemocy wobec rodziców, a mianowicie:

- «Nie chce odrabiać lekcji, dużo czasu spędza przed komputerem grając w «Tibię» [24].
- «Są to najczęściej 2-3 ciosy z pięści w sytuacji gdy mówię mu, że ma np. odkurzyć pokój a jemu to nie pasuje bo musi oderwać się od komputera» [25].
- «(...)o zabronieniu korzystania z komputera nie było mowy, bo wpadał w szab» [26].

Wszelkie próby odciążenia wieńczone są przejawami agresji. Wśród czynników sprzyjających powstaniu przemocy ze strony nastolatków na podstawie wypowiedzi wyróżnić można również: pochodzenie genetyczne przemocy, nieobecność wychowawcza jednego z rodziców, obecność zaburzeń psychicznych w rodzinie, stygmatyzacja rodziców, niewydolność wychowawcza rodziców.

Wstępna analiza problemu, ukazując brak naukowych opracowań dotyczących problemu przemocy nastoletników wobec rodziców. Analiza dokonana przez autora, uświadamia konieczność dalszych badań oraz opracowywania skutecznych metod pomocy dla rodziców dotkniętych tym zjawiskiem.

BIBLIOGRAFIA

1. Misja stowarzyszenia karan [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://www.karan.pl/index/?id=f0935e4cd5920aa6c7c996a5ee53a70f>, dostęp: 22.02.2013.
2. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty2/0073/roz09.pdf>, dostęp: 23.02.2013.
3. Batura W. Agresja wśród młodzieży / W. Batura, A. Dominiak [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : http://www.wpsnz.uz.zgora.pl/pliki/prace_studentow/prace2/Agresja.pdf, dostęp: 22.02.2013.
4. Krahe B. Agresja / B. Krahe. – Gdańsk, 2005.
5. Brzeźnika A. Jak rodzi się przemoc? / A. Brzeźnińska, E. Hornowska (red.) // Dzieci i Młodzież Wobec Agresji i Przemocy. – Warszawa, 2007.
6. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty2/0073/roz09.pdf>, dostęp: 23.02.2013.
7. Ranschburg J. Lęk, gniew agresja / J. Ranschburg. – Warszawa, 1980.
8. Kmiecik-Baran K. Młodzież i Przemoc. Mechanizmy Socjologiczno – Psychologiczne / K. Kmiecik-Baran. – Warszawa, 1999.
9. Wojciszke B. Psychologia społeczna / B. Wojciszke. – Warszawa, 2011.
10. Rumpf J. Krzyżać bić niszczyć / J. Rumpf. – Gdańsk, 2008.
11. Kmiecik-Baran K. Młodzież i Przemoc. Mechanizmy Socjologiczno – Psychologiczne / K. Kmiecik-Baran. – Warszawa, 1999.
12. Pyżalski J. Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży / J. Pyżalski. – Kraków, 2012.
13. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : http://historia_kobiet.w.interia.pl/teksty/moje-dz.htm, 23.02.2013
14. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://www.rp.pl/artypul/198843.html>
15. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2005/K_027_05.PDF, dostęp: 23.02.2013.
16. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_035_09.PDF, dostęp: 23.02.2013.
17. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : http://www.niebieskalinia.pl/spaw/docs/wyniki_badan_20071113_obop.pdf, dostęp: 23.02.2013.
18. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : http://www.statystyka.policja.pl/portal/st/944/50863/Przemoc_w_rodzinie.html, dostęp: 23.02.2013.
19. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://forumprawne.org/prawo-rodzinne-opiekuncze/91042-dziecko-mnie-wyzywazszantazuje-nawet-bije-2.html>, dostęp: 23.02.2013.
20. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://forumprawne.org/prawo-rodzinne-opiekuncze/91042-dziecko-mnie-wyzywazszantazuje-nawet-bije.html> 23.02.2013
21. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://www.netkobiety.pl/t45497.html>, dostęp: 23.02.2013.
22. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://www.netkobiety.pl/t45497.html>, dostęp: 23.02.2013.
23. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://forumprawne.org/prawo-rodzinne-opiekuncze/91042-dziecko-mnie-wyzywazszantazuje-nawet-bije.html>, dostęp: 23.02.2013.
24. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://www.netkobiety.pl/t45497.html>, dostęp: 23.02.2013.
25. [Wersja elektroniczna]. – Dostęp : <http://www.netkobiety.pl/t45497.html>, dostęp: 23.02.2013.